

Ekskursioonide korraldamisest õpetajatele Viljandi
rajoonis.

Järgnevalt uue hoo ja rüü andis loodusaitse
~~1974/75~~

NLKP XXIV kongressi resolutsioonide on rõhutatud: "Igakülgsest edasi arendada sotsialistlikku haridust ja sotsialistlikku kultuuri. Täiustada õppeprotsessi ja kasvatustööd." Samuti pidas kongress väga oluliseks " ... kasvatada kõiki töötajaid nõukogude patriotismi vaimus, kasvatada nendes uhkust sotsialistliku kodumaa ja nõukogude rahvaste suurte saavutuste üle." Need põhimõtted on fikseeritud ka NLKP KK ja NSVL MN otsuses "Noorte üldisele keskharidusele ülemineku lõpuleviimisest ja üldharidusliku kooli edasiarendamisest", kus on öeldud "On vaja taotleda, et nõukogude kool annaks noorsoole põhjalikud ja püsivad teadmised looduse ja ühiskonna seaduse alal, kujundaks nende marksislik-leninlikku maailmavaadet, sisendaks noortele püüdu aktiivsele tööalasele ja ühiskondlikule tegevusele, sotsialistliku kodumaa ennastalgavale teenimisele, ustavusele kommunismideede suhtes".

Neid tähtsaid ülesandeid ei saa täita õppeprogramme omandades ainult koolimaja nelja seina vahel. Tekib vajadus viia kasvav noorsugu vahetusse kokkupuutesse meie kodumaa tegeliku eluga. Üheks meetodiks selle teostamiseks on matkade ja ekskursionide korraldamine. On ju matkad ja ekskursionid parimaks õppetöö vormiks, eesmärgiga arendada ja konkretiseerida õpilaste teoreetilisi teadmisi praktiliste vaatlustega, et sel teel luua õpilastes õiget emotsionaalset suhtumist meie kodumaa tänapäeva saavutuste ja tuleviku perspektiivide mõistmiseks. Nende eesmärkide saavutamiseks on Viljandi Rajooni Haridusosakonna Metoodikakabinet pidanud vajalikuks abistada ja suunata õpetajaid ainesektsioonides toimuva metoodilise töö kaudu. Sel eesmärgil on metoodikakabineti metoodikud koolijuhtkonnale ja õpetajatele selgitanud nõudeid matkade

ja õpilasekskursiooni korraldamise kohta, nii et need abistaksid õppeprogrammide täitmist ja kasvatustöö tõhustamist. Oleme korduvalt esinenud ettekannetega koolide õppeekskursioonide marsruutide valiku, koostamise ja ettevalmistamise küsimustes. Samuti on kontrollitud koolide inspekteerimisel ekskursioonide korraldamist. Ei ole ka unustatud koolide matkaorganisaatorite töö summa kontrollimist. Suurt abi selles töös koolide juhtkonna ja klassijuhatajatega on andnud meile ENSV Laste Ekskursiooni ja Turismi Keskmaja töötajad. Direktor O. Alberg on esinenud vastava ettekandega meie rajooni koolide juhtkonnale, eraldi klassijuhatajatele, kasvatajatele ning vanempioneerjuhtidele. Tema kaasabil oleme korraldanud seminari koolide matkaorganisaatoritele.

Omapoolsest oleme korraldanud õpetajatele kursuse, lisaks ENSV Looduskaitse Seltsi poolt korraldatule - ekskursiooni organisaatori paberite saamiseks. Selle tulemusena on mõnes koolis enamik õpetajatest kvalifitseeritud ekskursiooniorganisaatorid.

Viimastel õppeaastatel oleme eriti tegelemud traditsiooniliste matkade "Tere, sügis", "Jäljed lumel" ja "Kohtumine kevadega" korraldamise propageerimisega, eesmärgil teostada need eelkõige õppeprogrammide täitmise, pioneeri- ja kodumuurimiseliku kallakuga looduskaitsealase tööga kui parimat vahendit noortes kasvatada armastust kodupaikade looduse vastu, nagu seda rõhutas akadeemik V. Kirillin oma ettekandes NSV Liidu Ülemnõukogu kaheksanda koosseisu neljandal istungjärgul septembrikuul 1972.a.

Üheks aktivistiks sellel alal on Ülemõisa Algkooli kollektiiv eesotsas direktor Silvi Saarega, kes oma kogemustest matka "Tere sügis" läbiviimisel kõneles 1972.a. Ülemõisa Algkooli tööga matkade korraldamisel rajooni kui ka vabariiklikel pedagoogilistel loengutel, tutvusid ka 1971.a. novembrikuul üleliidulisest matkametoodikute seminarist osavõtjad. Õpetajate abistamiseks ekskursioonide korraldamise metoodikas ja nende silmaringi avardamiseks on metoodikakabinet oma ainesektsioonide kaudu korraldanud igal aastal mitmeid ekskursioone.

Aktiivsemad on olnud bioloogia- ja geograafia-, eesti keele ja kirjanduse ning algklasside õpetajad. Õpetajate ekskursioonide marsruudid koostatakse ja antakse ka ülesanded õpetajatele õppeaasta algul ainesektsiooni juhataja ja metoodikakabineti metoodiku poolt.

Viljandi rajooni pedagoogidele korraldatud metoodilisi ekskursioone võib liigitada: komplektsed ja kirjanduslikud ekskursioonid.

Komplektsete ekskursioonidena mõistame neid ekskursioone, kus külastatavad objektid annavad ülevaate marsruudi kõigist ainevaldadest, nagu ajalugu, kirjandus, loodus, majandus, ehkki ekskursioonil rõhutatakse üht või teist ainevalda rohkem vastavalt õpetajate erialale. Kõigile õpetajale seoses kutseorientatsiooniga oleme tutvustanud eesrindlikku põllumajandust ja tänapäeva tööstust.

Komplektestest ekskursioonidest oleme korraldanud:

- a) "Tunne kodurajooni",
- b) "Kodurajoonist kaugemale",
- c) ^{lt} Tänapäeva ekskursioonid.

"Tunne kodurajooni" ekskursioonidele oli meil varem neli marsruuti, mille tegid läbi bioloogia-geograafia, algklasside ajaloo ja eesti keele ja kirjanduse õpetajad.

Seoses NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevaga koostasime 1972.aastal koos bioloogia-geograafia sektsiooni juhatajaga teemal "Tunne kodurajooni" kuus marsruuti kahe aasta jaoks. Marsruudid on koostatud põhimõttel, et õpetajad õpiksid põhjalikult tundma Viljandi rajooni saavutusi nõukogude korra tingimustes, eriti aga 9. viis-aastaku ülesannete täitmise parimate näitajatega. Seepärast on ekskursiooniobjektidest eelkõige rõhutatud eesrindlikud kolhoosid ja sovhoosid oma põldude, kultuurkoplite, veise- ja seafarmide,

ehitustegevuse ja elukondliku kultuuriga, kui ka tööstust ning selle tähtsust kogu Nõukogude Liidus ja väljaspool seda. Muidugi ei munda peatumata mööda revolutsiooniliste sündmuste ja kultuuriloolistest paikadest ning looduskaitse objektidest.

Marsruudid:

I marsruudil külastati järgmisi objekte: "Lembitu" kolhoos - Kolga-Jaani - Meleski klaasitehas - Vaibla rand - Valma - Leie kolhoos - Võrtsjärve kalamajand - J. Gagarini nim. näidissovhoos-tehnikum. Sellel marsruudil oli esikohal tänapäeva põllumajandus, "Lembitu" kolhoosis eeskujulik keskusehoone koos klubiruumidega, Leie kolhoosis ehitatav suur veisefarm ja Gagarini nim. näidissovhoos-tehnikumis zootehnikute õppesusutus Vana-Võidus, sovhoosikeerkus Viiratsi ja sovhoosis ehitatav suur seafarm-lihakombinaat. Kalamajandusest ja looduskaitsealasest tööst sai ülevaate Võrtsjärvel, aga tööstusest Meleskis klaasitsehhis. Ajaloo- ja kultuurialal vaadeldi Naanu linnust, Valma kiviaja leidude paiku, revolutsionäride J. Sihveri ja J. Anveldi sünnikodusid ning kirjameeste J. Bergmanni, A. Annisti, F. Tuglase, M. Metsanurga, K. J. Petersoni, A. Reinvaldi ja graafik E. Viiralti elu- ja loominguga seotud makohti. Looduskaitse objektidest oli üldtuntumaid Viiralti tamm Viljandi lähisel, Puuri künapuu Saarepeedil. Internatsionalismi kasvatamise teema oli eriti rõhutatud J. Gagarini nim. sovhoostehnikumi ja Meleski klaasivabriku töö ja saavutustega tundmaõppimisel.

Marsruudi ettevalmistamiseks anti koolidele ülesanne:

- 1) Valmistada kooli piirkonna skemaatiline plaan ja tähistada sellele kõigi vaatamisväärsuste asukohad koos kaugusega peateest.
- 2) Koostada fotomapp vaatamisväärsuste kohta.
- 3) Koguda andmeid ja koostada kirjeldused külastatavate objektide kohta.
- 4) Leppida kokku isikutega, kellega kohtuda ekskursioonil.

- 5) Koolijuhtkonnal määrata giid, kes juhiks õpetajate ekskursioone koolipiirkonnas. Võimalust mööda ettevalmistada ka õpilasi - ekskursioonijuhte.

Niisugused ülesanded said I marsruudi kohta: Saarepeedi, Kolga-Jaani, Ialsi ja Kalneta 8-kl. Kool, Lätkalu Algkool ja C.R. Jakobsoni nim. Viljandi I Keskkool.

Ekskursiooni II marsruudi, s.o. Viljandi linnaga tutvumiseks ettevalmistamiseks jaotati ülesanded Viljandi linna 8-kl. koolide vahel, mitte piirkondlikult, vaid temaatiliselt.

- 1) Viljandi linna majandus ja suhted vennasvabariikidega.

(Piimakombinaat, Metsakombinandi tuletikutsehh, Tallinna Ekskavaatoritehas tsehh jt.) - Viljandi Internaatkool.

- 2) Viljandi ehitustegevus ja loodus (Ehitusorganisatsioonid MEK ja KEK, uusehitused Paalalinnas, Peetrimõisas, Viljandi järv, Valuojaale ehitatav tehisejärv ja looduskaitseobjektid) - Viljandi IV 8-1, Kool.

- 3) Viljandi ajalugu ja kultuur (Lossimäed, koduloomuseum, fadismi ohvrite haavad, kalmistud, ploneeripark, teater "Ugala", kultuurimaja jt.) - Viljandi III 8-kl. Kool.

Sellisel kujul antud ülesannetega saavutati põhjalikum ja süsteemikindlam ettevalmistus.

Järgmised väljaspool Viljandit toimuvad marsruudid valmistati ette jätlegi piirkondlikult:

III marsruut - Viljandi - Täaksi - Olustvere - Võhma - Lõhavere - Suure-Jaani - Hüpsaare - Kildu - Kõõbra - Sürgavere - Pärsti - Viljandi.

Sellel marsruudil olid ulatuslikemaks probleemideks: põllumajanduse spetsialistide ettevalmistus Olustvere sovhoostehnikumis, põllumajanduslik tööstus tänapäeval ja tulevikus Võhma Lihakombinaadis, ajaloolised paigad seoses muistee vabadusvõitlusega

Madisepäeva lahinguga 1217.a. Lõhavere linnamäel ja Risti kabeli asukohas - ja kultuurilugu hääliloojate Kappide suguvõsa, Mart Saare ning kunstnik Johan Köhleri sünni- ja matusepaikades.

IV marsruut: Viljandi - Holstre - Mustla - Tarvastu - Suislepa - Kärestna - Pahuvere - Paistu - Loodi - Viljandi. Sellel marsruudil on ette nähtud tänapäeva probleemidest kohtumised Tarvastu kolhoosi eesrindlike töötajate sotsialistliku töökangelase E.Otsmani j.t. ning maadleja Martin Kleini mälestusvõistluste korraldamisest.

J.Gagarini nim. Nõukogusõjaväe tehnikumi puhkekohas Holstre Linajärvel tutvutakse tänapäeva puhkuse korraldamisega, kuid Kärestnas Suure Isamaasõja 1944.a. ja Isamaasõja 1912.a. kangelaste võitlusteega. Paistus ja Holstres on põhiprobleemiks rahvuslik liikumine möödunud sajandi 70 - 80. aastail. Pahuveres külastatakse Eesti rahvakirjanik J.Semperi ja Paistus revolutsionäär H.Pöögelmani sünnikodu.

V marsruut: Viljandi - Polli - Karksi - Nuia - Abja - Halliste - Üisu - Sinialliku - Viljandi. Kõige olulisemaks objektiks on Polli katsebaas kus tutvutakse puuviljanduse alase teadusliku tööga, lille- ja roosi- kasvatusega. Tänapäeva probleemidest on veel kesksel kohal eeskuju- likud kooliaiad, Abja Keskkoolis ja Ülemõisa Algkoolis, kirjanduslikud teemad esinevad seoses A.Kitsbergi elu- ja loomingu paikades Karksis ning Jaan Rannapi sünnikodus Hallistes. Sinialliku linnuse asukohas Ramsil uusasulas kohtutakse maaparandajatega.

VI marsruut: Viljandi - Puistu - Tohvi - Kõpu - Keskõlla - Vana - Kariste - Kamara sovhoos - Mõisaküla - Heintali - Viljandi. Sellel marsruudil tehakse pikem peatus Puistu 8-kl. Koolis, vana kooliaias, puhkepaikades ja spordiväljakuil. Tänapäeva tööstusega tutvutakse

Pärnu Keraamikatehase Tohvi tehhis telliste tootmisega ja Mõisakülas Pärnu Linavabriku tehhis linatöötlemisega. Mudel peatustel vaade- dakse looduseobjekte ja kõneldakse põhiliselt põllumajanduse arengust.

Kodurajoonist kaugemale on organiseeritud mitmed erikallakuga ekskursioonid. Näiteks: tööstuslik Kirde-Eesti, looduslik ja kultuurilooline Kagu-Eesti, looduslik ja kultuurilooline Loode-Eesti, ning ekskursioonid Hiiumaa ja Saaremaale. Ekskursioonil Hiiumaale valmis film ja omaloominguline laul Hiiumaast. On külastatud Harju rajooni Kirovi nim. kalurikolhoosi, Maarju Keemiakombinaati, Tallinna Botaanikaäeda j.t.

Nendel ekskursioonidel mõnda objekti eriti mälu jätta tahtes olene kasutatud n.n. "kontrasti" meetodit. Mõned näited:

- 1) Ekskursioonidel Jäneda lähisele Salu talusse suiteutare elanike juurde olene enne tutvunud tänapäeva eesrindlikuma elulaadiga asulatega, nagu Viljandi rajooni "Kindla Tee" või "Lembitu" kolhoosi uue klubihoonega, kaupluse ja elamutega.
- 2) Ekskursioonil Tohvi tellistehasesse, keskuviseol kuumal päeval tutvusime enne põllumehi elu- ja töö-võlude propageerimise eesmärgil tööga sovhoosi kultuurheinamaal ja karjakoplites ning moodas karjalaudas torusselüpsi j.t. töid hõlpustavate tehniliste vahenditega.

Tänapäeva ekskursioonide korraldamises saime mõningad kasulikke kogemusi seoses V.I. Lenini 100. sünni-aastapäevaga, mil toimusid ekskursioonid teemal "V.I. Lenin tänapäeval". Huvitavamaid neist oli ajalooõpetajate ekskursioon eesmärgil külastada ENSV eesrindlikke majandeid, tööstusi, kohata Lenini ordeni kandjatega ja jälgida rahvaste sõpruse ja koostöö avaldusi. Külastasime järgmisi paiku: "Estonia" kolhoosi Paide rajoonis, kus meile kolhoosi esimees, Lenini ordeni kandja H. Marandi andis ülevaate kolhoosi majanduslikest ja kultuurilistest saavutustest, osavõttust Moskva Rahvamajandussaavutuste Näitustest jne. Külastati ka Retla 8-kl. Kooli, millise koolimaja ehitas ja sisustas "Estonia" kolhoos oma vahenditega.

Edasi siirduti Vändrasse, jättes seekordselt külastamata Kurgja talumuseumi (seal oleme korduvalt käinud). Vändras jälgiti Vändra maratoni starti. Vändra maratoni on korraldatud arvates 1956.a. igal aastal septembriku 3. laupäeval, Jooksjad kõigist liiduvabariikidest on olnud mõnel aastal üle 200.

Pärast seda tutvuti NSV Liidus ainulaadse tekstiilmaterjalide tootja ENSV Kergetööstuse Ministeeriumi Konstrueerimisbüroo Vändra Eksperimentaalbaasiga. Siin alustati esmakordselt meie maal laustekstiili tootmist kodumaisel nõeltöötlusmeetodil. Seal nägime Eesti konstruktorite loomingut Leningradi tehases "Vulkan" valminud nõeltöötlusmasinat "UK-1800" ja 45 meetri pikkust "AIK-1800" mittekoatud tekstiile valmistamas.

Kohtumine eesti juustu novaatori Urmas Altmerega Vändras oli huvitav ka tema töötulemuste rahvusvahelise tähtsuse poolest.

Edasi sõideti Vändra Veiskasvatuse Katsejaama, kus tolleaegne juhataja Lenini ordeni kandja, Eesti NSV esimene teeneline sootehnik Edgar Keevallik tutvustas katsejaama eesrindlikke saavutusi eesti must-valge-kirju karja aretamisel, kuumaurkoplite süsteemi ja tänapäeva maaparanduse seosest maastiku kaitsega. Eredalt toodi välja Eesti NSV sidemed tõukarja-alases töös teiste liiduvabariikidega, nende tõupullide ja -lehmade müümisega.

Tagasisõidul külastati veel Vändra kolhoosi muuseumi Kadakal - Eesti rahvakirjaniku Ernst Peterson-Särgava sünnikohas. Muuseumis tutvuti kolhoosiajaloo, E. Särgava, L. Koidula j.t. kultuuritegelaste kui ka muude Vändra ajalooliste eksponaatidega. Lõheveres asetati metsalillekimbukese samal päeval avatud Madisepäeva lahingu omalaadsele ja võimsale monumentile. Enne Viljandisse jõudmist tehti hetkelise peatuse 1910.a. VSDTP Eesti organisatsiooni konverentsi paigas ja Madisepäeva lahingu oletataval paigal.

Ekskursioon oli küllaltki pikk ja väsitav, kuid siiski huvitav.

Ekskursioon "Lenin tänapäeval" algklasside õpetajatele toimus Tartu rajooni V.I.Lenini nim. näidissovhoosi ja Tartu linna V.I.Lenini nimega seotud kohtadesse.

Tänapäeva ekskursioone olene korraldamad mõne ajaloo sündmuse või isiku juubelipäeva puhul. Nadisepäeva lahingu 750.a. tähistamiseks tegime ekskursiooni "Lambitu jälgedes". Külastasime oletatavat Nadisepäeva lahingupaika, Risti kabeli aset, Lõhavete linnamäge, muistsed hiekohta Tähkis ja Naamu linnast ning võtsime osa Nadisepäeva mälestuse lõkkeõhtust. Isikute juubeli ekskursioonidest oli huvitavamaid C.R.Jakobsoni 125. sünniaastapäeva tähistamispidustustest osavõtt Kurgjal ja ekskursioon C.R. Jakobsoniga seotud paikade ja mujalt.

Kirjanduslikud ekskursioonid.

Mõned neistki on olnud seoses tähtpäevadega. Pühajärve sõja 135. aastapäeva tähistasime 1966.a. ekskursiooniga Otepäele ja Ahjale. Otepääl tutvustas Otepääl Keskkooli õpilane ja Ahjat - Väikese Illimari maid - eesti keele ja kirjanduse õpetajate sektsiooni juhataja, kes on pärit Ahja kandist. Eelnevalt on antud õpetajatele ülesanded ühe või teise ekskursioonipaiga kohta avaldatud kirjanduse tutvustamiseks objektil või bussis. Sellelaadsed on olnud ekskursioonid O.Lutsu ja J.Liivi male, Maatra sõja tandreile, Keilasoo, Kloogale, Tallinna Vabaõhummuseumi ja Tallinna Metsakalmistule, kus 1971.a. tehti vaikne mälestusjärelhüüde lilledel paigutamisega F.Tuglase ja J.Saunli kalmule. Võimaluse piires olene enne ekskursiooni teaduslikesse asutustesse kuulanud sealsete lektorite loenguid Viljandis ja siis kunagi hiljem korraldanud ekskursiooni kohapeals. Nii kõneles 1972.a. novembris Viljandis tütarlaste ja poeglaste tööõpetajatele ENSV Etnograafiamuseumi teaduslik töötaja Kalju Kõnkin teemal "Rahvakumet ja tänapäev" ning jaanuarikuul toimusid

nende õpetajate ekskursioonid Tartu, kus tutvuti muuseumi fondidega juba vastavalt õpetajate erialale.

Samalaadselt on toimunud ka ekskursioonid Tartu Riikliku Ülikooli ja ENSV Tallinna Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi psühholoogia laboratooriumidesse. ⁽¹⁹⁶⁶⁾ Korraldasime esimese kirjandusliku ekskursiooni Vargamäele, kus kasutasime ka objektil taitaste A.H. Tammeaare "Tõde ja õigusest", nagu "Siin mägi, seal mägi...", "Kes sa siis tõesti paremat..." jne. Ekskursioon oli emotsionaalselt meeldejääv.

Seda traditsiooni oleme jätkanud ka hiljem. 1968.a. E.Särgava romaani "Lähme linna kirjutama, oma elu kergendama", ilmunisel korraldasime ekskursiooni "Kirjanduslik Vändra". Kuna eelnimetatud Vändra koduloolises romaanis on isikud ja kohanimed elust võetud, siis ekskursioonil on võimalik nendega tutvuda romaani teksti varal. Ehkki Vändraga on seotud üle 20 kirjaniku, siiski on soovitatav ekskursioonil käsitleda põhiliselt neid, kelle looming aitab lähemalt tunda õppida ühte või teist paika. Nendest kirjanikest lisaks E.Särgavale, oleks eelkõige A.Beckmanni "Kaevupeegel", H.Veske, L.Koidula ja C.R. Jakobseni luule.

Enne ekskursioonile minekut on antud õpetajatele tutvumiseks eelloetletud kirjanike teoseid, koos viidetega seose kohta ekskursioonil külastatavate paikadega, et ekskursioonil neist lugeda valikuliselt mõnda tsitaati.

Ekskursiooni "Kirjanduslik Vändra" on viidud läbi järgmisel marssruudil: Särgava-Kurgja-Rõusa-Võidula-Rõusa-Juurikara- L.Koidula sünnipaik-Kirikumäe - Pärnu-Paide maantee teerist - Kirikumägi - Kultuuripark - Kadaka - Vaki - Massu - Valdburgi - Sikana. Sellel marssruudil on lauldud Kurgjal H.Lüdi "Himu kannike" C.R. Jakobseni sõnad).

L.Koidula mälestuskivi juures "Kodu" (L.Koidula "Meil aia-aärne tänavas" - Eesti rahvaviis) ja loetud C.R. Jakobsoni haual M.Veske "C.R. Jakobsoni haud" ("Vändra jõe haljal kaldal") ja Vöidulas A.Beckmanni "Kaevupeegel" (lk.108-110). Teiste paikade kohta on antud viited E.Särgava romaanile "Lähme linna kirjutama...". Näiteks Särgava talu kirjeldus - I osa alates lk. 48 "Talu asetses Pärnu jõe mõlemal kaldal..." lõpetades lk. 49 "siis ei pakkunud põllud mitte just kõige rõõmustavamat pilti." Valburgis jutustatakse L.Suburgi jutustust "Liina" ja M.Veske rahvaluule kogumise retkest 1878.a. Sikanas antakse lühilülevaade J.Tammannist kui esimesest eesti soost kirjastajast ja põllumeeste seltside asutamise mõttealgatajast.

Peale nende oleme teinud ekskursioone näitustele Tallinna või Tartu, oleme külastanud muuseume, teaduslikke asutusi ja kõrgemaid kooli või ka teiste rajoonide eesrindlikke kooli.

Mõnedel ekskursioonidel, eriti mitmepäevalistel juhul oleme määranud toimekonna:

- 1) ekskursiooni juht met.kabineti metoodik ja tema abi,
- 2) korrapidajad, kes vastutavad pühtuse eest peatuspaikades ja ka bussis,
- 3) tänubrigad, kes ütlevad /^a tänusõnu, teevad sissekanded külalisraamatusse ja ütlevad tänusõnu,
- 4) isetegevuskollektiiv, kes hoolitseb bussis ja majal rõõmsa laulu ning lõbusa meeleolu eest,
- 5) fotograaf, kes jäädvustab ekskursiooni huvitavamaid sündmusi,
- 6) päevikupidajad,
- 7) majandusgrupp, kes hoolitseb sübiniskohal elu-olustiku tingimuste eest.

Kogu toimekond aitab kinni pidada marsruudist ja ajaplaanist.

